

AHMAD YUGNAKIYNING “HIBAT UL-HAQOYIQ” ASARINING BADIY-FALSAFIY MOHIYATI VA MA’NAVIY TARBIYADAGI O’RNI

Raxmonova Nozima
Chirchiq davlat pedagogika
universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o’rta asr turkiy adabiyotining yorqin namunalaridan biri — Ahmad Yugnakiy qalamiga mansub “Hibat ul-haqoyiq” (Haqiqatlar tuhfasi) asarining mazmun-mohiyati, uning badiiy va axloqiy-falsafiy g’oyalari tahlil qilinadi. Asarda jamiyat, inson, axloq va ma’naviyat masalalari chuqur yoritilgan bo’lib, bugungi kunda ham bu asar yoshlar tarbiyasida, ularning axloqiy qarashlarini shakllantirishda muhim manba bo’lib xizmat qilmoqda.

Kalit so’zlar: Ahmad Yugnakiy, Hibat ul-haqoyiq, didaktik asar, turkiy adabiyot, axloqiy tarbiya, falsafa, ma’naviyat, badiiy tafakkur.

Kirish

O’zbek mumtoz adabiyotida o’rta asr turkiy adabiyoti vakillarining ijodi alohida ahamiyatga ega. Bu ijodkorlar asarlari orqali xalqning ma’naviy, axloqiy, falsafiy qarashlari avloddan-avlodga yetkazilgan. Ulardan biri, shubhasiz, Ahmad Yugnakiydir. Uning eng mashhur asari “Hibat ul-haqoyiq” nomi bilan mashhur bo’lib, turkiy tilda yozilgan eng qadimiy didaktik asarlardan biridir. Ushbu asar nafaqat adabiy jihatdan, balki axloqiy, ijtimoiy va falsafiy mazmuni bilan ham e’tiborga loyiqdir. Asarda ifodalangan g’oyalar hozirgi zamon yoshlarini tarbiyalashda ham muhim rol o’ynaydi.

Ahmad Yugnakiy XIII asrda yashab ijod qilgan yirik mutafakkir shoirlardan biri bo’lib, uning hayoti haqida aniq tarixiy ma’lumotlar oz. Biroq uning “Hibat ul-haqoyiq” asari orqali shoirning dunyoqarashi, ilm-fanga va axloqqa bo’lgan munosabati yaqqol namoyon bo’ladi. Ushbu asar o’g’itnoma janrida yozilgan bo’lib, asarda otaning o’g’liga hayotda amal qilinishi zarur bo’lgan haqiqatlar va qadriyatlar haqida bergan nasihatlar jamlangan.

“Hibat ul-haqoyiq” asari 101 bobo (bob)dan iborat bo’lib, har bir bobo muayyan mavzuga bag’ishlangan. Shoir hayotiy tajriba, diniy va axloqiy bilimlar asosida o’z o’g’iliga sabr-toqat, rostgo’ylik, halollik, adolat, ilmga chanqoqlik kabi insoniy fazilatlarni targ’ib qiladi. Ushbu g’oyalar o’zbek xalqining an’anaviy ma’naviy qadriyatlari bilan uyg’unlikda ifodalangan.

Asarning til va uslubiga e’tibor qiladigan bo’lsak, u soddaligi, xalqona ohangi, hikmatli ifodalari bilan ajralib turadi. Shoir asarda qadimgi turkiy tilning boy imkoniyatlaridan foydalangan. Fikr va g’oyalar ko’pincha tamsillar, misollar, iboratlar

orqali ifodalanadi. Bu esa asarni nafaqat didaktik, balki badiiy jihatdan ham yuksak darajaga ko'taradi.

Yana bir muhim jihat — asarda keltirilgan fikrlarning universalligi. Undagi axloqiy qadriyatlar, sabr, halollik, adolatga intilish, ilmga mehr qo'yish bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Shu bois ushbu asar bugungi ma'naviy-ma'rifiy ishlar, ayniqsa, yosh avlodni tarbiyalash jarayonida keng qo'llanishi mumkin. Uni o'quv dasturlariga kiritish, tahliliy darslar tashkil etish, badiiy o'qish mashg'ulotlarida foydalanish tavsiya etiladi.

Yugnakiyning axloqiy qarashlari islomiy falsafaga tayangan holda shakllangan. Asarda Qur'oni karim oyatlari, hadislar va islomiy e'tiqod asosida inson kamoloti tushuntirilgan. Shu jihatdan u diniy-ma'rifiy adabiyotlar safidan ham o'rin oladi.

Xulosa:

Ahmad Yugnakiyning "Hibat ul-haqoyiq" asari o'zbek adabiyoti tarixida muhim o'rin egallaydi. Undagi axloqiy-falsafiy qarashlar bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, yoshlar tarbiyasida katta ahamiyat kasb etadi. Asar orqali yosh avlodga to'g'ri yo'l ko'rsatish, ularni halollik, sabr-toqat, mehnatsevarlik kabi fazilatlarga undash mumkin. Shu sababli bu kabi merosimizni chuqur o'rganish, targ'ib etish va o'quvchilarga yetkazish har bir ziyoli va pedagogning burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yugnakiy Ahmad. "Hibat ul-haqoyiq" (matn va tarjima). Toshkent: Fan, 1990.
2. Qo'chqorov M. "O'zbek adabiyoti tarixi". Toshkent: O'qituvchi, 2017.
3. Karimov M. "Didaktik adabiyotlar sharhi". Samarqand: Ma'naviyat, 2020.
4. Axmedov A. "Ahmad Yugnakiy va uning asarlari". Farg'ona: Ilm ziyo, 2018.
5. Abdurahmonov M. "Mumtoz adabiyot va axloqiy tarbiya". Buxoro, 2021.
6. Islom ensiklopediyasi. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2022.
7. UNESCO. "Cultural heritage and moral education". Paris, 2020.